

УДК 339.5:633.34

А. Л. Педорченко,
аспірант кафедри біржової діяльності,
Національний університет біоресурсів і природокористування України

ДОСВІД ЕКСПОРТУ ОЛІЙНИХ КУЛЬТУР ТА ПРОДУКТІВ ЇХ ПЕРЕРОБКИ КРАЇН З РОЗВИНУТОЮ РИНКОВОЮ ЕКОНОМІКОЮ

A. Pedorchenko,
Postgraduate of Stock exchange activity Department,
National university of life and environmental sciences of Ukraine, Kiev

OILSEEDS AND BY-PRODUCTS EXPORT EXPERIENCE OF ADVANCED ECONOMIES

У статті досліджено досвід експорту олійних культур та продуктів їх переробки країн з розвинутою економікою, зокрема США, Канади та країн ЄС. Досліджено порядок оформлення експорту, роль державних органів в регулюванні та сприянні експорту олійних культур та продуктів їх переробки. Також розглянуто вплив державних та недержавних установ, регулюючих органів, громадських організацій на процес експорту, формування іміджу країни-експортера в світі, розвиток науки. Висвітлено позитивний досвід, який може бути корисним для використання в Україні з урахуванням вітчизняних особливостей та менталітету.

In article investigated oilseeds and by-products export experience of advanced economies, in particular USA, Canada and EU-countries. Investigated order of custom clearance, role of government authority in regulation and support of oilseeds and by-products export. Also reviewed influence government and non-government authorities, regulation authority, non-government organizations on exports process, formation of country-exporters image in the world, sciences development. Highlighted positive experience which can be used in Ukraine taken into account Ukrainian characteristics and mentality.

Ключові слова: олійні культури, продукти переробки, соя, шрот, канола, насіння ріпаку, насіння соняшнику, олія, експорт, ліцензування, сертифікація, світовий ринок.

Keywords: oilseeds, by-products, soybeans, meal, canola, rapeseeds, sunflower seeds, vegetable oil, export, licensing, certification, world market.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

В останнє десятиліття Україна стала невід'ємною частиною світового ринку олійних культур та продуктів їх переробки, яка є глибоко інтегрованою в світову структуру розподілу праці. Наша країна є потужним постачальником і займає перші місця на світовому ринку соняшникової олії, насіння ріпаку, соєвих бобів. Але Україна ще далеко не вичерпала свій потенціал для подальшого розвитку та нарощування виробництва та експорту олійних культур та продуктів їх переробки, розширення своєї присутності на традиційних та завоювання нових ринків збуту.

Вивчення зарубіжного досвіду дає змогу запропонувати точніший метод оцінки ступеня позитивного або негативного впливу державних програм підтримки сільського господарства на виробників і споживачів сільськогосподарської продукції, а також інших учасників ринку, які задіяні в виробництві, логістиці, торгівлі та переробці олійних культур [1].

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Питання розвитку зовнішньоекономічної діяльності в аграрному секторі України, експорту олійних культур та продуктів їх переробки, є одними з ключових моментів досліджень таких відомих науковців-економістів: П. Гайдуцького, В. Точиліна, О. Митченка, П. Саблука, О. Шпичака та інших. В галузевому аспекті проблемам визначення переваг та недоліків експорту вітчизняних олійних культур займалися О. Шпичак, Т. Куць, О. Боднар та інші.

ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ

Метою даного дослідження є вивчення та порівняння методів регулювання державою експорту олійних культур та продуктів їх переробки в країнах з розвинутою економікою, огляд структури торгівлі цими товарами, вивчення впливу недержавних установ на розвиток міжнародної торгівлі, виявлен-

ня позитивного досвіду для використання в Україні.

ВИКЛАД ОСНОВНИХ РЕЗУЛЬТАТІВ ДОСЛІДЖЕННЯ

Розвиток продовольчого ринку світу багато у чому визначається розвитком сільськогосподарського виробництва у США, Канаді, Японії, країнах Європейського Союзу. Найпотужніша система агробізнесу працює в США, де продукція цієї системи складає 12% ВВП. Вирішальна роль США і країн ЄС на світових ринках продовольства пояснюється довгостроковими зусиллями, спрямованими на індустріалізацію сільського господарства. Це обумовлює перехід стратегічних рішень, які визначають розвиток агропромислових підприємств від фермерських господарств, в зоні яких залишається прийняття рішень тактичного характеру, до промислово-торгових сфер АПК. В розвинутих в економічному відношенні країнах велике значення має державна підтримка розвитку фермерських господарств [1].

США

Основною олійною культурою, яку вирощують у США є соя, вона займає біля 90% від загального виробництва олійних культур в цій країні, в той час як інші олійні культури — в тому числі арахіс, соняшник, ріпак та льон — складають решту [2].

За даними Міністерства сільського господарства США (USDA) в 2013/14 маркетинговому році під сою було засіяно 31 млн га, середня врожайність склала 2,7 т/га, загальний збір склав 91,4 млн тонн. При цьому частина врожаю переробляється в середині країни — 47,2 млн тонн, що складає 51,6%, а частина експортується — 44,8 млн тонн, що складає 49,0%. Соеві боби переробляються на соєву олію та шрот, які, в свою чергу, також частково використовуються в середині країни, а частково експортуються. Так, у 2013/14 маркетинговому році було виготовлено 9,1 млн тонн соєвої олії, при цьому експортовано 0,8 млн тонн, а 8,6 млн тонн використано в США: 2,3 млн тонн на біодизель і 6,3 млн тонн на продовольчі, кормові та інші цілі. Що стосується соєвого шроту, то його виробництво склало 36,9 млн тонн, використання в середині країни — 26,8 млн тонн, експорт — 10,1 млн тонн [3].

Міністерство сільського господарства США (USDA) контролює експорт продукції із США через стандартизований набір правил і проведення власної експортної політики. Існують певні вимоги, які повинні бути виконані приватними особами або компаніями-експортерами зерна, насіння олійних культур або пов'язаних товарів із США. Вимоги залежать від того, чи товар входить до списку, який охоплюється відповідно до Акту Зернового Стандарту Сполучених Штатів (USGSA) (під дію цього Акту

підпадають, наприклад, такі культури, як насіння ріпаку, соєві боби, насіння льону, насіння соняшнику), або до списку, який регулюється відповідно до Закону аграрного маркетингу від 1946 р. (АМА) (під дію якого підпадає, зокрема, соєва олія) [4].

Кожен експортер, який планує експортувати більше ніж 15 тисяч тонн товару на рік, зобов'язаний зареєструватися в "Зерновій Інспекції, Пакувальній та Складській Адміністрації" (Grain Inspection, Packers and Stockyards Administration — GIPSA). Реєстраційний процес включає в себе надання в певній формі інформації про компанію-експортера та експортовану продукцію та є платним — компанія-експортер оплачує реєстраційний внесок. Крім того, GIPSA зобов'язує сертифікувати якість і вагу всіх експортних поставок зерна, які охоплюються дією Акту USGSA (до них відносяться соєві боби, насіння ріпаку, льна та соняшнику). Реєстраційні вимоги не поширюються на товари, які підпадають під дію регуляції АМА (в нашому випадку — це соєва олія). GIPSA забезпечує дозвільними послугами товари зі списку АМА за додатковим добровільним запитом компанії-експортера.

Фітосанітарний регламент залежить від фітосанітарних правил країни-імпортера, в яку відвантажується американські товари. Експортери повинні визначати, чи країна-імпортер вимагає сертифікації, яка підтверджує, що товар відповідає фітосанітарним регламентам цієї країни; наприклад, що товар не заражений певним видом підкарантинних комах. Програма Університету Purdue (<http://ceris.purdue.edu/ceris/>) пропонує комп'ютеризовану базу даних, фітосанітарних вимог для більшості країн, в які Сполучені Штати експортують сільськогосподарську продукцію. Фітосанітарні сертифікати видаються Інспекційною службою здоров'я тварин і рослин Міністерства сільського господарства США (APHIS). Додаткову інформацію про вимоги країни-імпортера експортери олійних культур в США можуть знайти в звітах Закордонної Аграрної Служби (FAS), звітах Глобальної інформаційної мережі сільського господарства (GAIN) або за телефоном APHIS.

Міністерство торгівлі США вимагає від експортера експортну декларацію вантажовідправника (SED) при поставках олійних культур на експорт. В SED позначається тип і вартість вантажу, вона використовується для контролю за експортом і збору статистичної інформації про зовнішньоекономічну діяльність. Уряд США не вимагає експортних ліцензій або дозволів на сільськогосподарські товари. Для отримання інформації експортери можуть звернутися в Департамент зовнішньої торгівлі. Уряд США може накласти ембарго на поставки на експорт в деякі країни з політичних чи інших причин. Це є єдиним обмеженням при експорті, жодних інших експортних мит, заборон, обмежень, ви-

лучень тощо щодо олійних культур та продуктів їх переробки при експорті з США не існує.

Уряд США сприяє експорту і надає експортерам допомогу при експортуванні товарів, USDA пропонує широкий вибір інструментів і послуг для надання допомоги користувачам в рекламі своєї продукції за кордоном, пошуку зарубіжних покупців для своїх продуктів, також сприяє участі експортерів у міжнародних виставках, конференціях, нарадах тощо [5].

Канада.

Невід'ємною рисою всього повоєнного розвитку Канади став процес формування єдиного високоінтегрованого АПК країни. Сьогодні це одна з найважливіших складових економіки Канади [1].

Канадським Зерновим Актом (Canadian Grain Act) засновано державну установу, яка регулює торгівлю зерновими та олійними культурами в Канаді — Канадську Зернову Комісію (Canadian Grain Commission). Це федеральне державне агентство, яке регулює торгівлю в Канаді, проводить контроль та сертифікацію якості та кількості товару, сприяє безпеці та збільшенню експорту, підтримує репутацію канадського зерна на світовому ринку, проводить наукові дослідження з питань якості зернових та олійних культур, збирає та публікує статистичну інформацію [6].

Головною олійною культурою, яку вирощують у Канаді, є ріпак, який має місцеву назву канола. Канола — генетично модифікований ріпак, з якого виготовляється ріпакова олія з низьким вмістом ерукової кислоти. В українську мову це слово прийшло з англійської: CANada Oil-Low Acid — CANOLA (канадська олія з низьким вмістом кислот) [7]. Олія, виготовлена з такого ріпаку, не рахується генетично модифікованою, оскільки в канолі був змінений тільки один білок (який відповідає за стійкість до гербіцидів), а всі білки видаляються з олії в процесі виробництва. Між тим це питання є суперечливим і не всі країни визнають олію з каноли такою, що не містить ГМО.

У 2014 році виробництво каноли склало 15,6 млн тонн, при цьому було експортовано 9,7 млн тонн. Канола є одною з культур, визначених у Положенні Канади про зерно (Canada Grain Regulation), це означає, що Канадська Зернова Комісія встановлює і підтримує стандарти якості для каноли. Крім того, це означає, що канола є однією з культур, торгівля якими захищена державою: якщо торгівельна зернова компанія, яка має ліцензію, відмовляється або не може платити за поставки каноли виробникові, виробник може подати позов до держави [8].

Для підтримки виробників та експортерів каноли в Канаді створені численні регіональні та національні організації. Головною серед них є Рада Каноли Канади (Canola Council of Canada — CCC). CCC є першою в Канаді індустріальною

асоціацією, яка запроваджує інновації у всьому ланцюгу створення вартості товару: вирощуванні, переробці, пакуванні, логістиці, експорті, маркетингу та торгівлі канолою. Членами Ради є виробники каноли, постачальники міндобрив, засобів захисту рослин, насінневого матеріалу, торгівельні компанії, експортери, переробники, виробники продуктів харчування та кормів та державні установи.

Робота CCC керується згідно зі стратегічним планом, який розроблений для розвитку галузі до 2025 року і постійно оновлюється. Рада проводить наукові дослідження, стимулює значення каноли, створює та сприяє обміну знаннями, які допомагають кожній частині промисловості. Діяльність Ради направлена на розвиток сталого виробництва, охорону навколишнього середовища, удосконалення постачання, просування товару на світовому ринку [9].

Для підтримки виробників та експортерів сої та продуктів її переробки в Канаді створена Асоціація експортерів сої (Canadian Soybeans Exporters' Association). Асоціація працює над просуванням сої та продуктів її переробки канадського походження на світовий ринок, проводить наукові дослідження в сфері якості сої, просуває ідеї сталого виробництва та охорони навколишнього середовища, захищає інтереси членів Асоціації [10].

Сучасний агропромисловий комплекс Канади є одним із найбільших блоків економіки країни і являє собою складну високоінтегровану систему, різні галузі якої структурно, технологічно і економічно пов'язані, впливають як на розвиток один одного, так і на процес еволюції всього комплексу в цілому [11].

ЄС

Найбільшого розвитку агропромисловий комплекс досяг, крім США і Канади, в розвинутих країнах Європи, особливо в країнах Європейського Союзу. Єдина сільськогосподарська політика ЄС стала засобом реалізації таких принципів, як спільне фінансування дій з регулювання сільського господарства, організації гарантованого збуту на внутрішньому ринку, застосування єдиних торгівельно-політичних інструментів для здійснення експорту [1].

Початок процесу формування загальної сільськогосподарської політики у Європейському Союзі прийшовся на період після другої світової війни та 50-ті роки, коли практично всі західноєвропейські країни пішли шляхом цінового захисту та підтримки сільськогосподарського виробництва. Об'єднуючим принципом при формуванні сільськогосподарської політики Європейських країн була необхідність забезпечити підтримку доходів виробників у випадку коливання на товарних ринках та тарифного захисту на кордонах [23].

Для України важливий досвід таких країн, як Нідерланди і Франція, де у структурі експорту

сільгосппродукції домінує не сировина, а продукція харчової промисловості з глибоким рівнем переробки. Наприклад, Нідерланди, маючи вкрай обмежені власні сировинні ресурси (площа сільськогосподарських угідь складає всього 1,9 млн га, до того ж більшість з яких польдерні — відвойовані у моря), щорічно імпортують зерно кукурудзи, сої, ячменю, пшениці, соняшнику, ріпаку та т.п. на суму близько 6 млрд дол. США, виробляють та експортують молочних і м'ясних продуктів на суму більше 28 млрд дол. США. Важливим висновком є наступний: доцільно не звужувати, а максимально розширювати асортимент експортованої продукції, за рахунок збільшення питомої ваги продукції харчової промисловості з глибоким ступенем переробки [13].

Крім того, швидке зростання в світі попиту на органічні продукти і сприятливі природно-економічні умови їх виробництва в Україні дозволяють вважати, що перспективним напрямком розвитку агропромислового комплексу України і нарощування її експортних можливостей є виробництво органічної (біологічно-чистої) продукції шляхом реалізації ідеї біологізації сільського господарства [14; 15].

Олійні культури такі, як ріпак, соняшник, соя та льон вирощується в ЄС на площі більш ніж 11 мільйонів гектарів і використовуються для продуктів харчування, кормів, палива і промислових цілей. Переробка олійних культур забезпечує рослинною олією та шротом. Рослинна олія використовується в харчовій промисловості і для виробництва біодизельного палива, а також для багатьох інших промислових цілей. Директива про поновлювану енергію поставила на меті обов'язкове використання біопалива до 2020 року, що стало заохочувати більш широке використання рослинних олій в ЄС. В результаті, внутрішнє виробництво олійних культур значно зросло в останні роки, попри те спеціальних державних заходів підтримки для виробництва олійних культур наразі немає [20].

Тим не менше, ЄС є нетто-імпортером як олійних культур, так і продуктів їх переробки, тобто вартість імпортованого товару перевищує вартість експортованого за той самий період часу. Так, за даними Європейської комісії з агровиробництва та розвитку сільських територій (DG Agriculture and Rural Development European Commission) від 25 лютого 2015 року, ЄС-28 у 2014/15 МР імпортує 5,6 млн тонн сої (переважно з Бразилії та США), 9,6 млн тонн соєвого шроту (переважно з Аргентини та Бразилії), 1,1 млн тонн насіння ріпаку (переважно з України та Австралії) та 492 тис. тонн соняшникової олії (майже все з України) [16].

В ЄС, на відміну від США і Канади, більшість громадських та недержавних організацій спеціалізуються на підтримці переробників олійних культур та виробників кінцевих продуктів.

Європейська федерація виробників комбікормів FEFAC (The European Feed Manufacturers' Federation) була заснована у 1959 році національними асоціаціями виробників комбікормів п'яти країн. Сьогодні FEFAC складається з національних асоціацій держав-членів ЄС в якості повноправних членів і збільшує число своїх членів за рахунок членів-спостерігачів з країн, що не входять в ЄС. FEFAC є єдиним незалежним представником Європейського комбікормової промисловості на рівні європейських інститутів.

FEDIOL є організацією, яка представляє інтереси виробників рослинної олії та протеїнових шротів в європейських і міжнародних інституціях, міжнародних організаціях та в переговорах з зацікавленими сторонами такими, як постачальники, клієнти, громадянське суспільство, з метою забезпечення сприятливих умов ведення бізнесу [18]. FEDOIL є частиною організації PFP (Primary Food Processors) — об'єднання європейських виробників харчових продуктів первинної переробки. Харчова промисловість ЄС використовує близько 220 мільйонів тонн сировини на рік (зернові, цукровий буряк, насіння ріпаку, соєві боби, насіння соняшнику, сира рослинна олія, крохмаль картоплі, та інше). В переробній промисловості працюють понад 120 000 співробітників. Учасники PFP утворюють важливу ланку в харчовому ланцюзі, забезпечуючи високу якість і безпеку продуктів для споживачів [19]. У свою чергу членами FEDOIL є подібні національні організації такі, як, наприклад Асоціація переробників олійних культур SCOPA (The Seed Crushers and Oil Processors Association) в Великій Британії [21], або Польська Асоціація виробників олії PSPO (Polskie Stowarzyszenie Producentow Oleju).

Багато уваги приділяється впровадженню використання відновлюваних джерел енергії. Так, Європейська рада біодизеля ЕВВ (European Biodiesel Board) є некомерційною організацією, створеною в січні 1997 року, яка прагне заохочувати використання біодизеля в Європейському Союзі. Вона об'єднує основних виробників біодизелю в ЄС, представляє своїх членів в інституціях ЄС та міжнародних організаціях, сприяє просуванню наукової, технологічної, економічної, правової і науково-дослідної діяльності, вивчає проблеми, з якими стикається галузь біодизельного палива і пропонує рішення на економічних, політичних, правових, організаційних і технічних проблем [22].

Неприбуткові та громадські організації також приділяють увагу контролю якості продукції, сертифікації, уніфікації процедур контролю. Наприклад, Європейська організація сертифі-

кації безпеки кормових інгредієнтів (European Feed Ingredients Safety Certification — EFISC) розробляє і керує процесом добровільної сертифікації кормів та сприяє прийняттю цієї сертифікації на ринку ЄС [17].

ВИСНОВКИ

Досвід експорту олійних культур та продуктів їх переробки країн з розвинутою економікою підлягає більш детальному подальшому постійному вивченню. Вивчення цього досвіду дозволяє застосовувати концепції і методи розвитку галузі для того, щоб Україна могла посісти достойне місце як експортер на світовому ринку. Застосування позитивного світового досвіду дозволить Україні розвиватися і постійно бути на передових позиціях на світовому ринку. Дуже важливим є вивчення та дотримання міжнародних норм і правил торгівлі, залучення недержавних громадських організацій та підтримка наукових закладів.

Крім того, особливу увагу варто приділяти підтримці переробної галузі для збільшення питомої ваги готової продукції в структурі експорту. Глибокий ступінь переробки, перехід від експорту сировини до експорту готових продуктів з великою долею доданої вартості.

Надзвичайно важливим є робота з синхронізації сертифікації, стандартизації, контролю якості в Україні з міжнародними організаціями. З одного боку, це дозволить вітчизняним товаровиробникам бути більш поінформованими щодо вимог до якості продукції з боку закордонних споживачів і, таким чином, прагнути наближення якості своєї продукції до світових стандартів. З іншого боку, участь вітчизняних товаровиробників і переробників сільськогосподарської продукції в міжнародних організаціях з добровільної сертифікації продукції є шляхом до підвищення довіри закордонного споживача до української продукції і, таким чином, підвищення конкурентоспроможності вітчизняних товарів на світовому споживчому ринку.

Література:

1. Міжнародний агробізнес: навчальний посібник. / [Сіваченко І.Ю., Захарченко О.В., Семенов В.Ф. та ін.]; за ред. І.Ю. Сіваченка, О.В. Захарченка. — К.: Центр учбової літератури, 2008. — 266 с.
2. Soybeans & Oil Crops [Електронний ресурс]. — Сайт USDA. — 2015. — Режим доступу: <http://www.ers.usda.gov/topics/crops/soybeans-oil-crops.aspx>
3. World Agricultural Supply and Demand Estimates [Електронний ресурс]. — Сайт USDA. — 2015. — Режим доступу: <http://www.usda.gov/oc/commodity/wasde/latest.pdf>
4. Exporting Regulations and Policies [Електронний ресурс]. — Сайт USDA. — 2015. — Режим доступу: <http://www.usda.gov>

5. Automated Export System [Електронний ресурс]. — Сайт United States Census Bureau. — 2015. — Режим доступу: <http://www.census.gov/foreign-trade/regulations/forms/index.html>

6. About Canadian Grain Commission [Електронний ресурс]. — Сайт Canadian Grain Commission. — 2015. — Режим доступу: <http://www.grainscanada.gc.ca/cgc-ccg/cgc-ccg-eng.htm>

7. Канола [Електронний ресурс]. — Сайт Wikipedia. — 2015. — Режим доступу: <http://uk.wikipedia.org/wiki/Канола>

8. Canadian canola and Canada Grain Regulations [Електронний ресурс]. — Сайт Canadian Grain Commission. — 2015. — Режим доступу: <http://www.grainscanada.gc.ca/canola/cm-mc-eng.htm#cgr>

9. Canola Council of Canada: What we do [Електронний ресурс]. — Сайт Canola Council of Canada. — 2015. — Режим доступу: <http://www.canolacouncil.org/what-we-do/canola-council-of-canada/>

10. CSEA [Електронний ресурс]. — Сайт Canadian Soybean Exporters' Association. — 2015. — Режим доступу: <http://www.canadian-soybeans.com/>

11. Андреев А.П. Производственная и экспортная специализация канадского сельского хозяйства // Соединенные Штаты Америки и Канада. — 1996. — № 4. — С. 142—154.

12. Гайдуцький П.І. "Україні потрібна нова аграрна політика" // Економіка АПК. — 2005. — № 10. — С. 5.

13. Нелеп В.М., Висоцька О.М. Експортні аспекти продуктово-ринкової стратегії агропродовольчого комплексу України // Збірник наукових праць за матеріалами II Міжнародної науково-практичної конференції "Продовольчі ресурси: проблеми і перспективи". — Інститут продовольчих ресурсів НААН України, 2014, Київ. — С. 31—35.

14. Закон України "Про виробництво та обіг органічної сільськогосподарської продукції та сировини" // Голос України. — 09 жовтня. — 2013. — № 188.

15. Нелеп В.М., Бойко А.В. Земля України і здоров'я нації / В.М. Нелеп, А.В. Бойко // Економіка АПК. — 2014. — № 3. — С. 20—27.

16. European Commission: Agricultural and rural development [Електронний ресурс]. — European Commission. — 2015. — Режим доступу: http://ec.europa.eu/agriculture/index_en.htm

17. EFISC: about us [Електронний ресурс]. — Сайт EFISC. — 2015. — Режим доступу: <http://www.efisc.eu/>

18. FEDOIL: mission [Електронний ресурс]. — Сайт FEDOIL. — 2015. — Режим доступу: <http://www.fediol.be/web/mission/>

19. PFP: who we are [Електронний ресурс]. — Сайт PFP. — 2015. — Режим доступу: <http://www.pfp-eu.org/>

20. Oilseeds and protein crops in the EU [Електронний ресурс]. — Сайт European Commission, Directorate-General for Agriculture and Rural Development, Unit C5. — 2015. — Режим доступу: http://ec.europa.eu/agriculture/cereals/factsheet-oilseeds-protein-crops_en.pdf

21. About SCOPA [Електронний ресурс]. — Сайт SCOPA. — 2015. — Режим доступу: <http://www.scopa.org.uk/>

22. About EBB [Електронний ресурс]. — Сайт EBB. — 2015. — Режим доступу: <http://www.ebb-eu.org/>

23. Державна цінова підтримка сільського господарства в США і країнах Європи / [Шпичак О.М., Маслюков Є.О., Шевченко Г.О., Ніколаєва З.П., Ярославська Т.В. та ін.]. — К.: ІАЕ, 1995. — 58 с.

References:

1. Sivachenko, I.Y. Zakharchenko, O.V. Semenov, V.F. (2008), Mizhnarodnyj agrobiznes: Navchal'nyj posibnyk [International agribusiness: Textbook], Tsentr uchbovoi literatury, Kyiv, Ukraine.

2. The official site of United States Department of Agriculture (2015), "Soybeans & Oil Crops", available at: <http://www.ers.usda.gov/topics/crops/soybeans-oil-crops.aspx> (Accessed 10 May 2015).

3. The official site of United States Department of Agriculture (2015), "World Agricultural Supply and Demand Estimates" available at: <http://www.usda.gov/oce/commodity/wasde/latest.pdf> (Accessed 10 May 2015).

4. The official site of United States Department of Agriculture (2015), "Exporting Regulations and Policies" available at: <http://www.usda.gov> (Accessed 10 May 2015).

5. The official site of United States Census Bureau (2015), "Automated Export System" available at: <http://www.census.gov/foreign-trade/regulations/forms/index.html> (Accessed 10 May 2015).

6. The official site of Canadian Grain Commission (2015), "About Canadian Grain Commission" available at: <http://www.grainscanada.gc.ca/cgc-ccg/cgc-ccg-eng.htm> (Accessed 10 May 2015).

7. The site of Wikipedia (2015), "Canola" available at: <http://uk.wikipedia.org/wiki/Canola> (Accessed 10 May 2015).

8. The official site of Canadian Grain Commission (2015), "Canadian canola and Canada Grain Regulations" available at: <http://www.grainscanada.gc.ca/canola/cm-mc-eng.htm#cgr> (Accessed 10 May 2015).

9. The official site of Canola Council of Canada (2015), "What we do" available at: <http://www.canolacouncil.org/what-we-do/canola-council-of-canada/> (Accessed 10 May 2015).

10. The official site of Canadian Soybean Exporters' Association (2015), "CSEA" available at: <http://www.canadiansoybeans.com/> (Accessed 10 May 2015).

11. Andreev, A.P. (1996), "Production and export specialization of Canadian agriculture", Soedinennye Shtaty Ameriki i Kanada, vol. 4. — pp. 142—154.

12. Hajduts'kyj, P.I. (2005), "Ukraine needs new agricultural policy", Ekonomika APK, vol. 10, p. 5.

13. Nelep, V.M. and Vysots'ka, O.M. (2014), "Exports aspects of product-market strategy agriproducts complex of Ukraine", Zbirnyk naukovykh prats' za materialamy II mizhnarodnoi naukovo-praktychnoi konferentsii "Prodovol'chi resursy: problemy i perspektyvy" [Scientific Papers on materials II international scientific conference "Food resources: problems and prospects Institute of food resources NAAS Ukraine, Kyiv, Ukraine, pp. 31—35.

14. The Verkhovna Rada of Ukraine (2013), The Law of Ukraine "On production and circulation of organic agricultural products and raw materials", Golos Ukrainy, Vol. 18809.

15. Nelep, V.M. and Bojko, A.V. (2014), "Ukrainian land and the nations health" Ekonomika APK, vol. 3, pp. 20—27.

16. The official site of European Commission (2015), "Agricultural and rural development", available at: http://ec.europa.eu/agriculture/index_en.htm (Accessed 12 May 2015).

17. The official site of European Feed Ingredients Safety Certification (2015) "About EFISC", available at: <http://www.efisc.eu/> (Accessed 12 May 2015).

18. The official site of FEDOIL (2015), "About FEDOIL", available at: <http://www.fediol.be/web/mission/> (Accessed 12 May 2015).

19. The official site of Primary Food Processors (2015), "Who we are", available at: <http://www.pfp-eu.org/> (Accessed 12 May 2015).

20. The official site of European Commission (2015), "Oilseeds and protein crops in the EU", available at: http://ec.europa.eu/agriculture/cereals/factsheet-oilseeds-protein-crops_en.pdf (Accessed 12 May 2015).

21. The official site of Seed Crushers and Oil Processors Association (2015), "About SCOPA", available at: <http://www.scopa.org.uk/> (Accessed 12 May 2015).

22. The official site of European Biodiesel Board (2015), "About EBB" available at: <http://www.ebb-eu.org/> (Accessed 12 May 2015).

23. Shpychak, O.M. Masliukov, Ye.O. Shevchenko, H.O. Nikolaieva, Z.P. and Yaroslavs'ka, T.V. (1996), Derzhavna tsinova pidtrymka sil's'koho hospodarstva v SSHa i krainakh Yevropy [Government price support agriculture in the US and Europe], ІАЕ, Kyiv, Ukraine.

Стаття надійшла до редакції 17.06.2015 р.